

NOVA
UNIVERZA

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Katalonija v primežu represije: To naj bodo poslednje žrtve!
Jordi Graupera i Garcia-Milà

Article information:

To cite this document:

Graupera i Garcia-Milà, J. (2017). Katalonija v primežu represije: To naj bodo poslednje žrtve!, Dignitas, št. 75/76, str. 33-42.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/75/76-5>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

NOVA
UNIVERZA

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Katalonija v primežu represije: To naj bodo poslednje žrtve!¹

Jordi Graupera i Garcia-Milà

Odločitev katalonske vlade za zapor in izgnanstvo je bila najiskrenejša in najpristnejša odločitev, kar jih je sprejela katalonska politika od konca državljanske vojne. Da, šlo je za odločitev. Danes vemo dovolj o dogajanju neposredno pred in po razglasitvi republike 27. oktobra, da ni več dvoma: šlo je za osebno odločitev vsakega izmed članov vlade, v prepričanju, da je to edino dejanje, ki lahko prepreči prelivanje krvi. Kri mrtvih, ne le pretepenih, kot ob referendumu prvega oktobra.

I

Nič ne razloži omejitev katalonske politike tako dobro kot ta odločitev. Puigdemontova vlada z razglasitvijo samostojnosti ni odlašala zato, ker bi tehtala, ali si lahko privošči uveljavitev 155. člena ustave, ali nemara zato, da bi izpogajala njegovo milejšo aplikacijo, kot so sugerirali mediji, ki že desetletja zakrivajo neravnovesje moči, ki katalonske politike postavlja pred nemogoče dileme. Ne, predsednik in njegova vlada so odlašali, ker so vedeli, da bo v primeru poskusa uveljavitve samostojnosti tekla kri. Tehtali so, ali bodo lahko sami - in z njimi katalonska družba - prenesli smrtne žrtve.

II

Če bi se Generalitat [skupno ime za politične institucije katalonske samouprave, op. prev.] odločila uveljaviti Zakon o tranzi-

¹ Prispevek je bil prvič objavljen v 30. številki revije Razpotja. Uredništvo Dignitasa se iskreno zahvaljuje uredništvu revije Razpotja za soglasje za ponovno objavo prispevka. Prispevek je prevedel Luka Lisjak Gabrijelčič.

tornosti, sprejet na začetku septembra, in skušala prevzeti nadzor nad ozemljem, vključno s kontrolo nad policijskimi enotami, bi lahko republiko zaščitili le tako, da bi ljudje množično odšli na ulice v obrambo svojih institucij – kot se je zgodilo v Litvi leta 1991. Edini vprašanja sta bili, ali bo španska država namesto gumijastih tokrat uporabila svinčene krogle in ali bo dokončno spustila z vajeti horde neofašistov, ki so v slabem mesecu med referendumom in razglasitvijo samostojnosti napadli in poškodovali več kot sto katalonskih državljanov, ob brezbriznosti državnega tožilstva in madridskih medijev. Puigdemontova vlada je bila prepričana, da bi se zgodilo natanko to. Odziv Evropske unije je dal zeleno luč represiji in iz zgodovine protiterorističnega boja v Baskiji vemo, da se je španska država pripravljena poslužiti najhujših oblik nasilja, vključno z umori in sistematičnim mučenjem. Zgledno tranzicijo v demokracijo sta zaznamovali surova represija, ustreljeni demonstranti, ustrahovani disidenti, na stotine aretacij in neofašistično nasilje – a to se je dogajalo na periferijah, v Valenciji in Baskiji, daleč od pozornosti kulturne in medijske smetane hedonističnega Madrida, zato je utonilo v pozabo tako med Španci kot med tujimi analitiki. A ne med nami. Bodrilnim izjavam navkljub je bilo katalonskim politikom jasno, da je zgražanje evropske javnosti in padeč na mednarodnih lestvicah človekovih pravic cena, ki jo je Španija pripravljena plačati za ohranitev ozemeljske celovitosti. Smrtne žrtve, ki bi jih bilo na desetine, ne pa na stotine ali tisoče, pa so nekaj, kar je špansko javno mnenje danes nedvomno pripravljeno sprejeti.

III

Glavni politični spopad, ki se odvija v Španiji od začetka krize, je poskus države, da bi deželno samoupravo izpraznila vsebine in jo spremenila v agencijo za upravljanje z javnimi servisi in subvencioniranje folklornih posebnosti, podrejeno političnim smernicam centra. Država in njene klientele to razumejo kot boj za preživetje, kot edini način, kako preprečiti izvotlitev svoje oblasti pod pritiski Bruslja in ekonomskih silnic od zgoraj ter regij in civilne družbe od spodaj. Ta spopad se je začel že pred začetkom krize in je posledica okrepitve nacionalističnih elementov v državni upravi, sodstvu, represivnem aparatu, medijih in kulturi pod Aznarjevo vladavino. Ker španska levica nikoli ni razvila ko-

herentne alternativne vizije ozemeljske ureditve in je nihala med federalističnimi sanjami periferij in jakobinsko tradicijo centra, je kadrovska injekcija svežega nacionalizma v paradržavne strukture zlahka sabotirala Zapaterove meglene vizije o »pluralni Španiji«. Okrepljena z rabsodbami Ustavnega in Vrhovnega sodišča, iz katerih je razvidno, da so progresivne in konservativne struje sklenile sporazum na škodo regionalnih sil, ki niso zastopane v politični razdelitvi vpliva v sodstvu, je nacionalistična paradržava pričakala novo konservativno vlado, ki je izkoristila gospodarsko krizo in evropske varčevalne direktive za program pritajene, a radikalne recentralizacije. Poskusni zajček te politike je Katalonija, zgodovinsko največja ovira za španski unitarizem. Odpor Katalonije je bil kriv za brodolom ustavne monarhije v 19. stoletju in prva diktatura, ki jo je izkusila Španija v prejšnjem stoletju, režim generala Prima de Rivere, je bila v prvi vrsti poskus zatrtja katalonskega separatizma in anarhizma - dveh sil s skupnim epicentrom v Barceloni, tedaj največji metropoli polotoka. To bil že tretji puč proti katalonski samoupravi v dvesto letih. Odtlej so sledili še trije. Šest v tristo letih. V povprečju eden na petdeset let. Dovolj, da si vsaka generacija zapomni, kdo je gospodar njene usode.

IV

Brez grožnje nasilja ne moremo razumeti psihološkega okvira katalonske politike. Zavest, da na koncu sleherne politične igre, na koncu vseh pogajanj, na koncu vsakih volitev in razmerij moči stoji država s pištolo v roki, je podlaga katalonske politike zadnjih štirideset let. To je razlog za obstoj 8. člena ustave, ki oboroženih silam nalaga odgovornost za ohranitev ozemeljske celovitosti: eksplicitno izpostavljena grožnja, da ne bi kdo slučajno pozabil nanjo. Zato so člen napisali generali. Zato je Franco tik pred smrtjo svojemu nasledniku, kralju Juanu Carlosu, rekel, naj z državo stori, kar se mu zdi najbolje, a naj pod nobenim pogojem ne postavi pod vprašaj njene enotnosti (kot je slabo leto po abdikaciji razkril novinar, ki je obelodanil neobjavljeni izsek iz intervjuja z nekdanjim monarhom). Ozemeljska celovitost je bil Francov življenjski projekt. Bil je tudi pogoj, ki ga je Španija postavila za svojo modernizacijo, ki so jo najodločneje zahtevali prav v Barceloni, tedaj še njenem edinem ekonomskem motorju. Dejansko gre za zgodovinsko priznanje: Španija je enotna država, ker so kastilj-

ske konservativne elite zmagale v državljanski vojni med letoma 1936 in 39 in v vseh vojnah na polotoku od 17. stoletja dalje. Katalonci nismo Španci, ker bi se tako odločili sami ali ker bi bili naši predniki privabljeni, kot pravi patriotska zgodbica, k skupnemu nacionalnemu projektu – Katalonci smo Španci zaradi vojske in policije. Zgodovinski doprinos oktobrskega referendumu je, da je to dokončno razkrinkal nam, našim sodržavljanom in svetovni javnosti. Španska oblast je zaslužna za razkritje dejstva, ki so se ga katalonski politiki sramovali in ga desetletja dolgo skrivali, ker je priča njihove šibkosti.

V

Tranzicija je bila uveljavitev maksimalnega demokratičnega sistema, ki se ga je dalo zgraditi pod Damoklejevim mečem nasilja. To je tudi razlog, zakaj je katalonska avtonomistična politika močna, ko gre za brezzobo moralno ogorčenje, in šibka, ko gre za pogajanja. To je tudi razlog, zakaj so madridske in barcelonske elite uspešno sodelovale v večdesetletnem skupnem projektu, ki se mu reče nekaznovana korupcija. Senca, ki jo je grožnja nasilja metala na novorojeno demokracijo, je katalonsko prebivalstvo silila v podporo »nacionalnim« elitam, ki so skupaj s svojimi madridskimi pajdaši sesale javna sredstva in gospodarsko izkoriščale prebivalstvo. Katalonci so bili tako dolgo pripravljeni tolerirati disfunkcionalnost političnega sistema in dajati potuho »svojim« politikom, ker so ti znali izkoriščati šibkosti centra in izpogajati drobtine, včasih pa kar mastne kose pogače, iz mize sil, ki so imele monopol nad legitimno rabo nasilja.

VI

Pred petnajstimi leti, ko je katalonska politika skušala prekiniti s to prakso in se podati na pot reforme, ki bi omogočila prehod v normalno politično kulturo, ki ne bi zlorabljala nacionalnih čustev in strahov za malenkostne koncesije, je bilo zasejano seme sedanje krize. Menjava političnih elit, institucionaliziran odnos med državo in deželami, jasno zamejena sfera pristojnosti, ki omogoča preglednost in odgovornost, možnost za izvajanje lastnih politik, kjer neuspeha ni mogoče naprtiti »Madridu«, konec tlečega občutka jezikovne in kulturne ogroženosti, konec svetohlinske de-

litve med »nacionalnimi« in »podružničnimi« političnimi silami – skratka, konec tranzicije in vstop v politično visoko modernost. To je bil hvalevredni projekt prve levosredinske katalonske vlade po padcu druge republike. Projekt je pred barcelonsko množico s frivolno širokoustnostjo podprl tedanji opozicijski voditelj Rodríguez Zapatero, koalicija pa ga je ob pomoči nacionalistične opozicije skušala z naivnim optimizmom, značilnim za sredozemsko Evropo v času ekonomskega balončka, izpeljati med najhujšo kulturno bojno polarizacijo v zgodovini španske demokracije. Po sedmih letih naporov je projekt nasedel na čerih paradržave in pripeljal do znižanja ravni samouprave, ki je bila v času krize brez obrambe prepuščena krčenju. Politična katastrofa prvega reda, zlasti če upoštevamo titanske energije, ki jih je katalonska družba vložila v projekt in neprecedenčni politični konsenz okoli njega. A tokrat za blokado ni bilo mogoče kriviti Ljudske stranke ali katere druge konjunkturne sile. Na dlani je bilo, da je kriv politično-upravni, sodno-zakonodajni in medijsko-kulturni sistem, ki se mu reče Španija. Sistem, kjer je politična moč zgoščena v centru, ki z delitvijo koncesij in groženj, palice in korenčka, obvladuje družbeno in gospodarsko prožnejše periferije. Sprememba tega sistema na način, kot so želeli katalonski reformisti, ne bi nujno terjala odprave asimetrije moči – tudi v federalnih sistemih ima država pristojnosti, ki jih zvezne dežele nimajo, in mednje spada nadzor nad ključnimi instrumenti skupnega sobivanja –, terjala pa bi odpravo prikritih grožnje nasilja. Odnos, ki temelji na enakopravnosti, je namreč odnos brez grožnje nasilja. Vzpostavitev takega odnosa država nikoli ni dopustila, katalonske elite pa nanj niso bile pripravljene. Grožnja nasilja je kolonizirala njihove duše.

VII

Nasilje je bil neizrečeni okvir avtonomistične politike. Besednjak katalonske politične kulture pozna zgolj besede, s katerimi prevzemamo odgovornost za tuje nasilje in preprečujemo najhujše: provokacija, neodgovornost, infantilnost, utopičnost proti previdnosti, razumnosti, sporazumnosti in realizmu. Besednjak vsakogar, ki je podvržen premoči in potencialni surovosti drugega. V takšnem okviru je edina moralna odločitev, ki jo lahko sprejmejo posamezniki, ki se ukvarjajo s politiko, žrtvovanje. Gre za plemenito odločitev: pod grožnjo nasilja je edina morala prostovoljna iz-

postavitev nasilju. Toda ta okvir, to dialektiko nasilja in žrtve smo pomagali ohranjati vsi Katalonci, s svojimi glasovi, svojimi odgovorami, svojim »realizmom«, svojimi znižanimi pričakovanji. Morda ne vsi, a sam gotovo sem, dolga leta. Zato je naš odpor zdaj tako žilav in trmoglav, eksistencialno tako intenziven, da je za številne naše evropske in ameriške prijatelje težko razumljiv. V sebi ima nekaj terapevtskega in to terapevtskost se šele učimo premagovati. Naš boj za svobodo je premagovanje skušnjave mučeništva.

VIII

Zaporniki in izgnanci so junaki katalonske politične kulture. Po Puigdemontovem umiku v Bruselj so po družabnih omrežjih zaokrožile fotografije nekega drugega bruseljskega eksila. V 20. letih prejšnjega stoletja je v belgijski prestolnici našel zatočišče prvi demokratično izvoljeni katalonski predsednik Francesc Macià. Po padcu vojaške diktature se je vrnil v Barcelono in razglasil Katalonsko republiko. Naslednji dan se ji je odpovedal v zameno za avtonomijo, ker se je, po lastnih besedah, hotel izogniti vojni. Avtonomija je trajala šest let z vmesno dvoletno prekinitvijo. Do vojne je vseeno prišlo. Njegov naslednik, Lluís Companys, je padel pod streli španskega strelskega voda. Macià in Companys sta bila ustanovitelja Katalonske republikanske levice, stranke, katere trenutni predsednik sedi v zaporu, obtožen istega kaznivega dejanja, zaradi katerega je bil ustreljen Companys – upora. Od dvanajstih predsednikov, ki jih je imela Katalonija od delne obnove avtonomije leta 1914, jih je enajst izkusilo bodisi zapor bodisi sodni pregon zaradi političnih dejanj bodisi izgnanstvo ali vse troje. Zaporniki, preganjanci, izgnanci, usmrčeni – politično mučeništvo je povzete vrednot, ki so oblikovale katalonsko politično kulturo in začrtale obzorja dovoljenih sanj.

IX

Isti razlog, zaradi katerega so se katalonski ministri predali španskemu sodstvu, isti razlog, zaradi katerega so domnevali, da bo na ulicah tekla kri in da bodo za smrtne žrtve odgovorni sami, isti razlog, zaradi katerega so plačali ceno za morilsko represijo, ne da bi do nje dejansko prišlo, isti razlog, zaradi katerega je Španija vnovčila izkupiček strelcev, ne da bi jih morala izstreliti, je botroval

dejstvu, da se osamosvojitveni proces ni znal nedvoumno in neposredno izjasniti glede temeljnega problema okupacije Katalonije in perversnosti politične miselnosti, ki je ponotranjila vlogo žrtve. Trčil je ob skrajno mejo, ki jo omogoča besednjak katalonske politične miselnosti in je hkrati bistvo njene politične kulture: zapor ali eksil. To je konec igre in mučeništva kot orodja njenega obnavljanja.

X

Mučeništvo je na primer naštevanje, kolikokrat v zadnjih treh stoletjih je španska vojska bombardirala Barcelono, koliko letalskih napadov je utrpela katalonska prestolnica med državljansko vojno, kolikokrat je vojska vkorakala v mesto v zadnjem stoletju ali koliko katalonsko govorečih premierjev je imela Španija v tem obdobju. (Petkrat, sto osemnajst, šestkrat, nič). Očitek razgrajevalcev nacionalnih mitov, češ da so bile te invazije le redko posledica izrecno nacionalnih konfliktov, zgreši tarčo. Poanta je, da se je Španija konstiturala kot nacija v opoziciji do tega, kar dojemamo kot svoje sestavne dele, in da se je Katalonija konstiturala kot nacija v odporu do države, ki ima monopol nad legitimno rabo nasilja. Od tu dalje je glavni problem asimetrija moči, ki sloni na dejstvu, da ima ena od strani na razpolago dovolj nasilja za zatrtje druge, druga pa niti toliko, da zaščiti svoje vitalne interese.

XI

Lahko obračamo, kakor hočemo, lahko se primemo za roke in zaplešemo okoli taborniškega ognja bratstva in sprave, a dokler ta asimetrija ne bo odpravljena, bo španska enotnost temeljila na dialektiki hlapca in gospodarja, kakor jo je opisal Hegel. Hlapec ponotranji nasilje gospodarja in gospodar se razobliči v globokem, perversiranem sovraštvu do samega sebe. Tu se skriva razlog za odnos španske levice, ki ga tuji opazovalci tako težko razumejo, za njeno cmeravo opravičevanje državnega nasilja in njeno popolno pomanjkanje solidarnosti do Katalonije, ki jo obtožujejo, da je uzurpirala vlogo žrtve, ki pripada njim in skupinam, v imenu katerih govorijo, in nikomur drugemu. Oziroma morda še skupinam, ki so jih nekoč zatirali, a so se iztrgale iz tega oblastniškega odnosa. Španska levica si je naložila vso težo bremena izgubljenega im-

perija, ne da bi svoj aktivizem usmerila proti ostankom kolonialne miselnosti v oblastnem ustroju španske države in kulture, tako etablirane kot alternativne. Ne definira je mlačni reformizem, kot menijo nekateri njeni radikalni levičarski kritiki, temveč opravičevanje kulturnega kolonializma. Pooseblja gospodarjev nesamozavestni obraz, njegovo ranjeno dostojanstvo, ki pomiljuje samega sebe in objokuje dejstvo, da s hlapcem ne more vzpostaviti odnosa pristne medsebojne naklonjenosti, ki je mogoča le v enakosti.

XII

Prvi cilj katalonske politike v času, ki je pred nami, je sprememba politične kulture. K temu lahko seveda pripomorejo članki in knjige in satire in plakati in pesmi, a doseže se lahko le prek politike same. Prvi korak je, da razločimo pojme. Eden od njih je solidarnost. O njej se veliko govori vse od prvih peripetij sredi oktobra, ki so odstranile še zadnji dvom, da smo priča vrnitvi v obdobje sistematičnega političnega preganjanja. Da bi solidarnost z našimi zaporniki in izgnanci – odrazi naše duše – lahko bila popolna in učinkovita, in ne le globoka in topla, je nujno, da jih ne izkoriščamo v politične namene. Da ne prostituiramo njihovega žrtvovanja, da njihovih odločitev ne izvotlimo v volilni propagandi, da se jih ne poslužujemo kot dokaza naše kolektivne čistosti. To bi bilo, kot da bi po ulicah nosili mumijo, ki smo jo okronali za cesarja naših šibkosti. Ne smemo pozabiti, da bo vsaka odpoved, ki jo v prvem dejanju drame storimo, da bi se osvobodili diskurza žrtve, uporabljena kot klin, s katerim nas bodo pribili na mučeniški pranger v zadnjem prizoru zadnjega dejanja.

XIII

Solidarnost s političnimi zaporniki pomeni, da jih spremljamo in zaščitimo njih in njihove družine, tako ekonomsko kot socialno. Predvsem pa pomeni, da jih osvobodimo in poskrbimo, da bodo poslednji. Izkoriščanje njihovega mučeništva za malenkostne koncesije, za vrnitev na izhodišče, pomeni naslednje generacije bodočih politikov in dejavnih državljanov obsoditi na nove zapore, dobesedne in metaforične. Vztrajanje pri Katalonski republiki, kot na še neudejanjeni, a otipljivi zavezi za skupno prihodnost, pomeni izstop iz igre z ognjem, ki zaznamuje katalonsko politično

izkušnjo zadnjih stoletij. Zaprtje naših predstavnikov ne pomeni le zaprtja posameznikov – celotno deželo znova potiska v kletko strahu. Če bi pristali nanjo, bi svoje otroke obsodili na tkanje pajkove mreže zanikovanja in malenkostnosti.

XIV

Osvoboditev političnih zapornikov pomeni zmago na poti v svobodo. Pomeni obrambo naših institucij. Njihova osvoboditev pomeni, da ne bomo več dovolili, da Španija uporablja nasilje, da bi nas podvrgla svoji volji. Boj za njihovo osvoboditev pomeni biti zares pacifist. Pacifizem ni odsotnost nasilja: je priznanje, da je nasprotnik nasilen, a je njegovo nasilje jalovo. Z njim ne more doseči ničesar več, najmanj pa kolonizirati naše duše.

XV

Svobodo si bomo izborili, ko bomo deinstitutionalizirali strah.

Prevod: Luka Lisjak Gabrijelčič

